

Verantwoordelijkheid museum(bestuur) voor de selectie van voorwerpen in tentoonstellingen

In 2003 organiseert Stadsmuseum Woerden een tentoonstelling met werk van lokale kunstenaars: Salon van Woerden. Daarin is het werk 'Goudvissen schilderen' van kunstenaar 'VM' te zien.

De videofilm die hier deel van uitmaakt toont de doodstrijd van een met verf ingesmeerde goudvis op een paneel. Stichting Vissenbescherming dient een klacht in tegen het museum. Het museum heeft de Gedragslijn voor museale beroepsethiek (voorloper van de Ethische code voor musea) met voeten getreden en had het kunstwerk niet moeten tonen. Bovendien had het de burgerplicht om aangifte te doen van dierenmishandeling. De stichting vindt ook dat het museum het imago van de beroepsgroep heeft geschaad.

De Nederlandse Museumvereniging legt de vraag voor aan de Commissie Museale Gedragslijn (voorloper van de Ethische Codecommissie voor Musea). Die zet de standpunten van kunstenaar, stichting en museum op een rijtje en legt die naast de gedragslijn. De commissie concludeert dat het museum de reactie van het publiek op het kunstwerk verkeerd heeft ingeschat. Bovendien heeft het ondoordacht gehandeld door de bedoeling van het kunstwerk niet uit te leggen. Aangifte doen tegen dierenmishandeling is geen burgerplicht, die geldt alleen bij ernstige

misdrijven. De beroepsgroep is met dit voorval niet geschaad – daarvoor is de invloed van het museum te klein.

Advies selectieverantwoordelijkheid en selectiecriteria tentoonstellingsbeleid

Advies van de Commissie Museale Gedraglijn aan de Nederlandse Museumvereniging over selectieverantwoordelijkheid en selectiecriteria ten behoeve van het tentoonstellingsbeleid.

Verantwoording

Het advies is tot stand gekomen naar aanleiding van de door de Stichting Vissenbescherming ingediende klacht d.d. 27 oktober 2003 tegen het tentoonstellingsbeleid van het Stedsmuseum Woerden.

De klacht betreft het tentoonstellen van het werk "Goudvissen schilderen" van de kunstenaar "VM" tijdens de door het Stedsmuseum georganiseerde Salon van Woerden in de zomer van 2003.

De directie van het Stedsmuseum Woerden zou volgens klaagster met het exposeren van het gewraakte werk de Gedraglijn voor museale beroepsethiek met voeten hebben getreden: *

* Zij zou in strijd met haar burgerplicht hebben nagelaten de bevoegde autoriteiten op de hoogte te stellen van de te harer kennis gekomen dierenmishandeling;

* Zij zou in haar museum een werk hebben toegelaten dat evident gebaseerd is op dierenmishandeling en in strijd met de wet vervaardigd, en in ieder geval te beschouwen is als onethisch respectievelijk onfatsoenlijk;

* Zij zou zich niet bewust zijn van de schade die zij aan het imago van de beroepsgroep heeft toegebracht.

Aan de Commissie Museale Gedraglijn is gevraagd dienaangaande een standpunt in te nemen. De Commissie was bij de vaststelling van dit advies als volgt samengesteld: Mr. P.M. Witteman (waarnemend voorzitter), dr. F.Grijzenhout, dr. W.H. Vroom, drs. H.Leyten. Als uitvoerend secretaris was aanwezig mr. R.F. van Kempen-Smits.

Vertegenwoordigers van de Stichting Vissenbescherming en het Stedsmuseum Woerden hebben in de bijeenkomst van de Commissie op 20 januari 2004 hun standpunt toegelicht. In diezelfde bijeenkomst heeft de kunstenaar uitleg gegeven over zijn kunstenaarschap in het algemeen en over de bedoeling en de totstandkoming van het werk getiteld "Goudvissen schilderen" in het bijzonder.

Samengevat kwam het volgende naar voren:

Toelichting kunstenaar Het werk "Goudvissen schilderen", dat in het Stedsmuseum Woerden werd geëxposeerd tijdens de Salon bestaat uit 8 panelen en een videofilm. De panelen zijn met een dode vis gemaakt. Door het paneel heen en weer te bewegen gaat de dode vis als het ware spartelen en wordt hetzelfde effect bereikt als met een levende vis. Voor de video is een levende vis gebruikt. Op de video is de doodstrijd te zien van een in kleurstof gedoopte goudvis.

Met het opnemen op video van het sterfproces van de goudvis, begeleid door muziek uit Lohengrin van Wagner, wordt beoogd emoties bij de kijker op te wekken. Op de video wordt een stilstaand beeld gebruikt om de dood van de vis aan te geven. De vis is na het filmen doodgegaan. Bewust is de suggestie gewekt dat het om 18 goudvissen zou gaan om de video meer zeggingskracht te geven.

De video is een paar dagen na de opening van de Salon door de Inspectie dierenbescherming in beslag genomen. Door de Inspectie is aangifte gedaan en de zaak heeft onlangs voor de politierechter in Utrecht gediend. De kunstenaar overweegt in beroep te gaan tegen de uitspraak van de politierechter waarbij hij schuldig bevonden is aan dierenmishandeling zonder oplegging van straf.

De kunstenaar neemt een worsteling van de maatschappij waar als het om dieren gaat. Met dit werk wil de kunstenaar een stelling innemen en een maatschappelijke discussie op gang brengen over het lot van dieren in het algemeen en vissen in het bijzonder. In de grootschalige visserij worden jaarlijks vele miljoenen vissen gevangen die door verstikking doodgaan. Jaarlijks worden tussen 5 en 10 miljoen goudvissen in Nederland verkocht, waarvan een groot aantal in een vissenkomp door zuurstofgebrek sterft of voor de vakantie door de w.c wordt gespoeld.

De kunstenaar werkt vaker met dieren, zo heeft hij met kadavers van varkens gewerkt en aan een project waarbij de wol aan het schaap geleverd werd.

Met het kunstwerk "Goudvissen schilderen" wil de kunstenaar door het individualiseren van de vis het publiek tot nadenken stemmen over de verstikkingsdood van vissen. De kunstenaar is van mening daarmee een redelijk doel na te streven. Er wordt een vis geofferd om andere vissen te redden, zoals ook met preventieve ruiming van dieren beoogd wordt.

Standpunt klagster

De Stichting Vissenbescherming is 4 jaar geleden opgericht. De doelstelling is specifiek op bescherming van vissen gericht. In de dierenbescherming in het algemeen zijn vissen een lastig onderwerp.

De Stichting heeft om advies van de Commissie gevraagd naar aanleiding van het persbericht dat de Landelijke Inspectie Dierenbescherming aangifte van dierenmishandeling had gedaan. Voor de Stichting was de zaak wat de kunstenaar betreft daarmee afgedaan.

Het gaat de Stichting om de vraag of het Stadsmuseum het werk getiteld "Goudvissen schilderen", waarvoor een goudvis mishandeld en gedood is, had mogen tentoonstellen. Het museum onderschrijft als lid van de Nederlandse Museumvereniging immers de regels en normen van de Gedragslijn voor museale beroepsethiek.

Het gaat de Stichting er niet om of het werk al of niet beschouwd moet worden als kunst. De Stichting wil duidelijk stellen dat het maken van kunst geen vrijbrief is om zich niet te houden aan regels, wetten en normen en dat het museum aangesproken kan worden op wat het anderen binnen haar muren laat doen. De medewerkers van het museum hadden zelfs de plicht aangifte te doen van dierenmishandeling.

Standpunt Museum

Het Stadsmuseum is ondergebracht in een Stichting en wordt gesubsidieerd door de gemeente Woerden. De Salon wordt eens in de twee jaar door het museum georganiseerd. De Salon is een tentoonstelling die openstaat voor alle kunstenaars uit Woerden en omgeving met het doel het

publiek op de hoogte te stellen van het werk dat deze kunstenaars willen tonen. In 2003 namen meer dan 40 kunstenaars deel aan de Salon met in totaal 60 werken waarvan "Goudvissen schilderen" er een was. De criteria voor deelname zijn:

- Alleen professionele kunstenaars worden toegelaten;
- De kunstwerken mogen een bepaald volume niet overschrijden;
- De kunstwerken mogen niet ouder zijn dan 3 jaar.

Verder worden er geen selectiecriteria toegepast. Volgens het principe van de Salon- en dus uitsluitend alleen bij een Salon - is het niet aan de staf van het museum om een oordeel te vellen over de tentoongestelde kunst. Dat doet het publiek.

Al tijdens de opening werd door het publiek bezwaar gemaakt tegen "Goudvissen schilderen". Het publiek vond de video weerzinwekkend en zag er dierenmishandeling in. De reacties van het publiek onttaarden in intimidatie en bedreiging van de kunstenaar, de gemeente en de museummedewerkers. Met het oog op de veiligheid van de museummedewerkers is het werk daarop verwijderd. De videofilm was toen al in beslag genomen.

Achteraf gezien was het beter geweest als de kunstenaar een ander werk had ingeleverd voor de Salon. De invloed van dit museum is niet zodanig dat er sprake is van het toebrengen van schade aan de hele beroepsgroep. Het ontgaat het museum waarop de Stichting Vissenbescherming de burgerplicht stoelt.

Noch door de kunstenaar noch door het museum is overwogen tekst en uitleg te geven bij het werk ten behoeve van het publiek om te voorkomen dat de receptie door het publiek tegenovergesteld zou zijn aan de bedoeling van de kunstenaar.

Als beeldend kunstenaar wil "VM" zich niet van tevoren vastleggen en zich niet laten leiden door de perceptie door het publiek, terwijl het museum alleen een forum heeft willen zijn voor het werk van de kunstenaars.

Advies

Selectieverantwoordelijkheid

In de Gedragslijn voor museale beroepsethiek wordt de verantwoordelijkheid van het museum(bestuur) voor de selectie van voorwerpen in het kader van verwerving ten behoeve van museumcollecties (par 3) en afstoten van collecties (par 4) duidelijk omschreven.

De verantwoordelijkheid voor het verzamelbeleid dient haar weerslag te vinden in het tentoonstellingsbeleid.

Ook als het gaat om tijdelijke tentoonstellingen met geleende voorwerpen of om een zogenaamde Salon zal het museum(bestuur) een eigen verantwoordelijkheid voor de selectie van de tentoongestelde werken moeten dragen.

Selectiecriteria

Aan de criteria genoemd in de paragrafen 3 en 4 van de Gedragslijn wordt in paragraaf 7 een persoonlijke verantwoordelijkheid ten opzichte van het publiek toegevoegd. Het publiek dient beschermd te worden tegen onwettig en onethisch gedrag.

Het publiek dient op de juiste momenten geïnformeerd en voorgelicht te worden over de doelstellingen van het museumberoep zodat er een beter begrip ontstaat bij het publiek van de doelstellingen en verantwoordelijkheden van musea en het museumberoep.

Het museum dient als forum voor allerlei kunstuitingen. Daarbij heeft het museum een dubbele verantwoordelijkheid: Aan de ene kant moet het museum de authenticiteit van het kunstwerk en van de kunstenaar respecteren en waarborgen; Aan de andere kant moet het museum zijn publiek respecteren en zonodig beschermen. De mate van bescherming is mede afhankelijk van de doelgroep van het museum.

In de onderhavige zaak is het noch aan het museum, noch aan de Commissie een oordeel te vellen over het gedrag van de kunstenaar. Dat is voorbehouden aan de rechter.

De Commissie staat op het standpunt dat het museum de perceptie van het kunstwerk getiteld "Goudvissen schilderen" door het publiek verkeerd heeft ingeschat. Naar het oordeel van de Commissie heeft het museum ondoordacht gehandeld door tekst en uitleg van de bedoelingen van de kunstenaar met dit werk achterwege te laten.

Tot slot concludeert de Commissie dat er geen burgerplicht tot aangifte van dierenmishandeling bestaat. Een verplichting bestaat wettelijk alleen bij ernstige misdrijven.

De Commissie kan zich evenmin vinden in de stelling dat er schade toegebracht zou zijn aan de beroepsgroep.

Amsterdam maart 2004